

Universitätsbibliothek Wuppertal

Omnia Divini Platonis Opera

Plato

Venetiis, M.D.LVI

Dialogus quartus de legibus, vel, de legumlatione

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-254](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-254)

Ut quo pacto libertas hac nimia iam paulatim auclta sit repetamus. Distincta. n. nobis tunc per species & figuras erat musica. Fuit q̄ vna species cantus ad deos precibus placandos, quos hymnos vocabant. Huic altera cantus contraria species. Querulos hos cantus quis maximè appellaret. Alia species Paon. Alia Dionysij generatio, quam Dithyrambū arbitror appellatā. Erat et alia cātus species, quam leges citharæ dicas nominabāt. His ita que alijs q̄ quibusdā lege statutis non licebat alio genere cātus pro alio abuti. Autoritas aut cognoscendi hac iudicandi q̄, & damnandi si quis contra fecisset, nec sibi lo, nec ineptis clamoribus multitudinis, ut modo tribuebatur: nec rursus laudandi licentia plaudenti strepentiq̄ turba, sed præstantibus doctrina viris erat concessa, dabaturq̄ ipsis ad finē vsq̄ magno cū silentio audire. Adolescentes aut, paedagogi et plebs uniuersa castigatione virgæ admonebantur. Hac eū ita ordine fierent, multitudo ciuū libenter parebat, nec audebat tumultuose quicquā iudicare. Tempore deinde procedente autores quidem transgressionis à musica aliena, poeta ipsi fuerūt: qui ingenio quidē valebant, sed quod iustum atq̄ legitimum in musica esset, non satis obseruabant, debacchantes utiq̄, & voluptatis magis quàm oportuerit, indulgentes. Hi sanē & lugubria hymnis, & dithyrambis paonas coniuuauerūt, Tibiarūq̄ sonos et cantus, citharæ cantibus imitati sunt, omnibus omnia cōmiscerentes. Qui & præter sententiam ex insectia contra musicā mentiti sunt, asserentes eam quidem nullam rectam in se normam habere, sed audientis voluptate, siue probus ille vir sit, seu cōtra, rectissime iudicari. Cum igitur hmoi poemata componerēt, et talia vulgo diceret, iniquū adeo et audax aduersus musicā vulgus hōrum reddiderūt, ut se planē posse suam de musica ferre crederet. Hinc spectacula frequēter exclamare cœperūt, cū silere antea cōsueuissent, quasi quid pulchrū in Musis, quid nō, acute sentirent, atq̄ ita ex optimatū potestate, in prauā theatri potentiā res ipsa desiluit. Si. n. popularis potentia solū liberorum hōrum exiisset, nullū utiq̄ magnum incommodum fuisset. Nūc aut ex musica nobis incepti omnium ad omnia opinio sapientia, præuariatōq̄, secuta est & libertas. Intrepidī. n. erant, quasi scientes, hac licentia impudentiam peperit. Nempe si melioris opinio propter audaciā non timetur, id ipsum penē pernicioſa est impudentia, quæ à libertate quadam temeraria proficiscitur. MEG. Verissima loqueris. ATH. Hanc libertatem ea licentia sequitur, quæ facit, nec magistratibus subesse velimus. Ex hac originem habet & illa, per quam patris matrisq̄ & seniorum seruitutem & præcepta contempnimus. Cūq̄ prope transgressionis huius extremum finis legibus quoq̄ parere recusamus. In ipso aut extremo, iusurandum, fidem, & oī no deos negligimus. Vnde ad prisca illā tyrannicāq̄ reuoluti naturam, eadē illa iterū patiemur, duraq̄ secula rursum degemus, nec malorū finē vllum repemimus. Sed cur hæc uobis dicta sunt, repetendū mihi uideatur, ut oratio quasi equus retrahatur ne si os effrenatū habeat dicendi concitā impetu, ab asino, ut pro uerbo ferūt, excutiat. Interrogandum est igitur, cuius causa hæc dicta sunt. MEG. Est utiq̄. ATH. Hæc ergo illorum gratia diximus. MEG. Quorum. ATH. Diximus. Nempe ad tria quadam esse latore legum respiciendum,

ut ciuitas, qua legibus instituitur, libera sit, sibi ipsi amica, & mentem habeat. hæc dicta sunt, an non? MEG. Dicta prorsus. ATH. Propterea duas gubernationū species in mediū adduximus, vnam in qua arctissima seruitus, alteram in qua resoluta libertas. Considerauimusq̄ vtra recte gubernaretur. Perspeximus aut mediocritate alteri dominandi, alteri libertatis addita, feliciter nimium vtraque se habuisse: infeliciter verò, cū seruitus in altera, in altera libertas ad extremum vsque peruasit. MEG. Vera narras. ATH. Atqui huius quoq̄ ipsius gratia Dorici exercitus constitutionē considerauimus, et radices montiū Dardani, habitationemq̄ maritimam, primos præterea illos, qui à vastitate diluuij relictī fuerant. horumq̄ causa de musica, de ebrietate, deq̄ prioribus et habita nobis oratio est. Hæc. n. omnia ob eam causam dicta sunt, ut intelligamus, quō optime gubernari ciuitas possit, & quo pacto priuatim quisq̄ optime suam vitam disponat. Si verò quicquam operæ precij fecimus, quæ nā nobis ipsis aduersus nos, o Megille & Clinia, redargutio erit? CL. Ego mihi hospes videre quadam videor. Peropportune superiora omnia nobis dicta videntur. His. n. ego quodāmodo indigebam. Commodumq̄ ambo, tu dico & Megillus hic, me reperisti. Neque celabo vos quod mihi accidit. Quasi. n. augurio his sermonibus confirmatus sum. Maxima profecto Cretensū pars coloniam deducere quandā cogitat, ac Gnosys eius rei curam cōmittit. Gnosiorum verò ciuitas mihi alijsq̄ nouē uiris id mādaturandum. Leges aut ponere iubet, & quæ nobis ex Cretensibus placeant, & quæ aliunde colligi possint. Edicitq̄ nobis, ne peregrinas leges horreamus, modo probentur. Nunc igitur & mihi & vobis hanc gratiam præbeamus. Collectis vndiq̄ legibus, oratione cōdamus ab initio ciuitatem. Sic. n. & illud quod à nobis queritur, diligentius considerabitur, & mihi forsitan disputatio hæc ad futuræ ciuitatis constitutionem conferet. ATH. Non bellum indicis, o Clinia. Quare nisi id Megillo incommodum, mea quidem pro viribus tibi parata sunt. MEG. Probè dicis, ego quoque paratus sum. CL. Optime ambo dixistis. Quare conandum est primum oratione ciuitatem condere.

DIALOGVS QVARTVS DE LEGIBVS, VEL, DE LEGVM LATIONE.

MARSILII FICINI ARGVMENTI.

VARTVS hic dialogus, quemadmodum & tres superiores, ac etiam pars quinti prima, in ipso conditoris legum consilio officioq̄ versatur. Huius vero consilium circa ciuitatis materiam atque formam. Materiam inquam, situm, & compositionem, dispositio nemq̄: vrbis. Formam verò modum publicæ gubernationis & ordinem. At quoniam forma hæc formosa esse nō quam potest, nisi ciuū animi sint formosi, idcirco in formandis à tenera etate, perq̄ omnem vitam suorum ciuū animis legis inuigilare iubetur. Materiam igitur ciuitatis paucis expedit verbis, formam uerò eius & animorum ipsorum formationem accuratissime tractat, ut potè qui præ animorum dignitate exteriora omnia quamuis amplissima uideantur, nihili pendit. Profecto Plato noster si corp

poni potest mysterium, ut videlicet vel ab orbis initio, vel statim post diluuium rudiores homines diuina prouidentia angelorum, siue demonum meliorum ministeri rexit, donec paulatim facti peritio res ipsi se regerent. Rationi vero consentaneus est relictus felicitas; a superis quam a seipsis homines gubernari. Exponitur insuper tertio hunc in modum, ut quotidie quicumque vite rationem eligunt ab alijs quodammodo segregatam, ritibus educati fuerint, statim in contem platum beatum; Saturni regnum comigrare dicantur. Sed qua tenus sub contemplationis officio in ritibus varios discernuntur, eate nus & in multis greges fecerunt videntur, & alijs atque alijs pro vitae similitudine inspirari numinibus atque regi. Mitto in praesentia multas praestantium philosophorum scholas, quasi greges sub Sa turno pastore mirabiliter congregatos. Sub Saturno inquam, tri bus praecipue modis. Sub mente diuina & angelica primum, deinde sub anima planetarum primi eiusque sphaerae, tertio sub ipsius planetae cor pore. Sed mens ipsa facit, anima conscit, planeta portendit. portendit inquam, quando in magnis Saturni cum Ioue coniunctionibus, Saturnus ipse vel exaltatione sua, vel domicilio gaudet, & tan quam coniunctionis dominus fouetur quidem ab Ioue, utitur & So lis Mercurijque & Veneris beneficio. Sic magicam Zoroastris eiusque sectatorum peperit, seu portendit potius disciplinam, Trisnegitij quoque theologiam, Orpheijque mysteria, arcana Pythagorae, So craticam sanctimoniam, Platonice maiestatem. Ita esse manife stis quibusdam argumentis compertum habemus. Hinc & Plato in praesenti libro Saturnum esse affirmat dominum eorum qui mentem habent. Gubernationem vero eiusmodi sub Saturno regiam optima tumque extitisse demonstrat. Si quidem genus humanum ab ipso Deo tanquam rege per electos optimosque demones asserit gubernari. Hos multi angelos appellarent, & Plato in Critia vocat deos, facilitate mque gubernationis & hic indicat, & in Critia: dicens occulta qua dam persuasionis inspiratione fuisse homines gubernatos, gubernan dos quoque similiter, quoties ab inferioribus vacantes motibus sese superis subiecerint perducendos. In his Plato monet, primo diuinam prouidentiam nunquam deesse hominibus, modo sibi ipsi non desint. Deinde humanum ingenium in summa rerum licentia potentiaque la sciunum superbiumque euadere. Tertio sicut bestiae non possunt a bestijs absque humano quodam pastore, sic neque homines ab hominibus abs que duce deo optimo gubernari: et quandiu mortalis aliquis sine deo dominabitur, tandiu laboriosam miseramque vitam fore, quasi si ustra vigilaturus sit quilibet ciuitatis custos, nisi deus ipse custodiuerit ciuitatem. Quarto, ipsam mentis distributionem esse legem, eiq; in omni & privata publica gubernatione semper obtemperandam, ut per nostram mentem feliciter a diuina mente ducamur. Quinto, nul las constitutiones appellandas esse leges, nisi comune ciuitatis totius bonum procurent. Sexto, qui obseruantius parent legibus, his ma gistratus maximeque diuini cultus munera committi debere. Septimo, interitum ciuitatis paratum esse, in qua non leges magistratibus, sed magistratus legibus dominantur. Octauo, iuuenes quidem ut pluri mum haec obtuse uiderent, senes autem acute perspicerent, nisi forte quando que deus vel iuuenilem probet pietatem, vel senilem reprobet impietate tem. Multa tam verba Plato facit ad ipsum legislatorem pro suo of ficio instruendum. Nonnulla facit deinceps ad populum leges eiusmo di suscepturum, ut & accipiat libentius & seruet impensius. Cohor tatur autem ad sacras leges in primis perque illas ad humanas a diuinis inuentas & confirmatas. Sed vna cum exhortatione venerationem terroremque commiscet, dicens deum mundi totius artificem, totum in seipso complecti, ideoque inspicere singula ne quis consadat prauarican do posse latere: perque omnia circūuolui, ne quis speret manus eius post delictum subterfugere posse. Hunc esse ostendit legum omnium fundatorem, ubi ait: Recta desinit & peragitur. recta quaedam le gis regula determinat singula. Determinat inquam primo singulis naturae suae modum, quae, qualia, quot quantaque sint, & ubi, & quando, & quo moueantur. Deinde animis quid agendum sit, quidque cauendum. Determinationem eiusmodi legem esse constat re rum omnium penes deum omnium autorem, eamque eodem actu ab ipso deo sanciri, quo & omnia ab eo intelliguntur & sunt, actu scilicet circulari, quem Timaeus ait esse diuinam intelligentiam natura lem, ex seipsa videlicet seipsam respicienti, seque respiciendo oia sem per conscienti: Forasan vero ultra circularem, ut ita dixerim, mo tum deo intimus, subinsinuat motum quoque reatum. i. rerum a deo processum deique per res ois influxum: ideo recta dixit, & peragitur. Et motus reatum a circulari pendere signauit. Item ubi ait deum re rum principia & fines et media continere, intelligit deum esse causam rerum efficientem atque finalem, seruare omnia, omnibusque adesse. Ac ne quis putet irritam legem, addit hanc semper iudicium comita ri, quo & perspicaciter seruatores legum prauaricatoresque discernan tur, & efficaciter quid potissimum debeat cuique, decernatur.

Quod quidem iudicium, quoniam potenter & discernit, & decer nit, inuitabilis sequitur ultio peccatorum, & praemium obseruan tium. Seruari vero maxime diuinam inquit legem ab his, qui humi lime ceruicem suam diuinam legis iugo subiiciunt, quorum praemium futura beatitudo censetur: respui vero maxime a superbis, qui mox sicut dei legem dereliquerunt, ita deseruntur a Deo. Deserti autem et peccant atrocius, & miserabilius cruciantur. Tu vero euangelica haec aureaque praecpta seruabis alta mente reposita. Quod autem myste ria haec antiquo ait sermone constare, Mosaisco possumus intelligere. Possumus quoque & Mercuriali quodam & Orphico, apud quos eiusmodi multa perlegimus, & illa quidem euidentissima: quae re censere grandius iam prohibet argumentum. At si Orphicos de Ioue, de lege, de iudicio & iustitia & Nemese hymnos legeris, haec ad verbum inuenies omnia. Post haec Plato populum exhortatur, ut unusquisque magnopere studeat in eorum numero esse qui deum se quantur, contendens in omnibus placere deo, atque ut id consequatur similem deo se reddens, similem inquam per temperantiam puri tatem, qua tanquam regula exanimis sua omnia metiatur. Si qui dem mensura, quod & Pythagoras inquit, omnium optima iudica tur, similemque deo efficit animum. Quippe cum deus omnium sit mensura, praecipue nobis, qui videlicet eate nus vel profecti vel fu gere debemus singula, quatenus diuinae menti voluntatiq; vel conso nare vel dissonare censentur. Hinc illud in Platonis epistola: Sapiē ti quidem viro lex deus est, insipienti vero libido. Ambiguus vero hic legitur textus. Alibi enim legitur ut traduxi. Quibus verbis Plato videtur Protagoram confutare, dicentem rerum mensuram hominem esse. Cuius error in libro de scientia subtiliter confutatur. Alibi vero legitur non quam quibus homo, sed si quis homo, hunc in modum: Deus omnium nobis est mensura, multoque magis si quis, ut ferunt, homo est. Tu hanc particulam, si quis, ut ferunt, homo est: exponere potes, si quis homo mensura est, multo magis deus est mensura. non enim nobis, sed deo per quem viuimus, debemus vi uere. Posses forsan exponere: si deus aliquis homo est. si quando fiat homo. ut ferunt, id est, oracula prophetarum. quae quidem ex positio vnam quam pia est apud multos, tam accepta foret apud Platonicos. Ut autem appareat quanti fructus sit obseruatio legum, subdit solis harum obseruatoribus licere atque expedire vota dys sa crisq; facere: Ceterorum vero preces & munera a deo respui. Hoc ipsum vero quod est placere deo, dicit esse signum, quo singulas vi tae actiones quasi sagittas debemus intendere. Sagittas autem in hac ipsam dei gratiam attingendam, esse ait sedulum religionis cultum. In quo eisdem disponit gradus, quos & in carminibus Pythagori cis legimus. Iubet enim hic sicut & ille, ut caelestes primum ois cola mus deos, illos praecipue quibus patria quasi patronis est dedicata. deinde sequentes sub caelo deos. Quos omnes terrestres appellat. Mos enim Platonis est, & si omnia sub caelo elementa ponit, omniaque in caelo modo caelesti, tamen omnia sub caelo appellatione terra compre hendere, omnia item in caelo caeli ignisq; nomine. Caelestes quidem deos, tum in angelos intelligit superiores, tum sphaerarum caelestium stellarumque animas. Deos vero terrestres, tum inferiores angelos, tum elementorum quattuor animas. Tertio mandat coli demones, scilicet puriores, quasi deorum ad nos interpretes. Quarto heros, id est, hominum animas deo acceptorum a corpore separatas. In his omnibus ita distribuit praecipit cultum, ut maioribus numinibus maio ra, minoribus minora, equalibus equalia munera conferantur. Quinto non tam coli & adorari, quam ornari & quodammodo ho norari deorum patriorum statuas imperat, legibus consecratas. Quoniam vero oem ad diuinum cultum exhortationem ab vno in choauit deo, euidenter ostendit cetera numina neque per se, sed par ticipatione primi dici deos, neque propter se, sed illius gratia esse colenda. praesertim cum vniuersum eiusmodi cultum, duntaxat ut illi vnico placeas, dicat suscipiendum. Sexto parietes quasi dei vicarios praecipit venerari. Septimo propinquos genere, & familiaritate co iunctos, & hospites peregrinosque ex diuino iussu amare charitate non ficta. His autem praecptum inseritur euangelicum, vanorum scilicet verborum exactam rationem diuino iudici esse reddendam: cuius angelus nobis praesertim quasi superioris iudicis vicarius & mini ster, ut nos a turpibus reuocet, prouocet ad honesta: & consentientes quide tranquillitate conscientia nutriat & delectet, dissentientes vero perturbatione conscientiae rexit. Vbi delectat, ab antiquis gra tia nominatur: ubi vexat, furia. Et gratia quidem triplex, quonia praesertim, praesentis, et futuri gratia bonos oblectat. Furia quo que triplex, quia malos similiter cruciat. Et vtroque Fatu, et Parca triplex cognominatur. Dicitur et Nemesis, praesertim ab Orpheo, ubi in supbos aduertit. Profecto veteres ut indicarent superbiam. Deo ma xime oim dissonare obedientiam humilima exigenti, dixerunt super hos non solum diuinam censuram, ut cetera vitia, sed etiam indignatione

puniri, propriumque ad punitionem eiusmodi numen introduxerunt, Nemesios nomine nuncupatum, quod quidem facit potentiam in brachio suo, dispergitque superbos mente cordis sui. Collige de multis omnibus praecipue quattuor, legem, iudicium, iustitiam, Nemesim. Horum exemplum accipe in terpsio. Habes in mente legem, quid agendum sit, quid non, communi norma dictantem, & honestum quidem prosequendum esse, turpe vero vitandum. Habes & in ratione iudicium distinctiori quadam argumentationum discursione discernens, id quod in hac vel illa actione positum est, honestum esse vel turpe. Habes in voluntate iustitiam, eligentem ita prosequi, ita fugere, ut ratio per mentis leges prosequendum indicavit vel fugiendum. Habes in imaginatione eiusque affectu Nemesim turpibus actionibus verbisque succensentem atque legitime indignantem. Similiter in Deo lex iudicium, iustitiaque, & Nemesis, sed modo diuina. Distinctius autem in Deo quidem lex angelisque superioribus. In anime vero mundanae ratione, iudicium. In eiusdem voluntate iustitia. In angelis inferioribus seu demonibus medijs Nemesis. Vicinque distribuas, haec omnia diuina legi mirabili quadam connexionem subseruiunt ad virtutum praemium, & supplicium peccatorum.

AGE iam quamnam fore ciuitatem cogitare debemus? Neque vero nunc de presenti eius nomine, aut de futuro interrogo. Id enim forsitan aut ipsa colonia deductio dabit, aut locus, vel etiam fluij, aut fontis, aut deorum qui in ea regione sunt alicuius cognomentum ciuitati nouae fama sua nomen imponet. Sed illud potius quaero, utrum maritima erit, an mediterranea? **CL.** Distat ferè hospes à mari hac de qua loquimur, ciuitas, stadijs octoginta. **ATH.** Portus vero suntne prope? an mare illud penitus importuosum? **CL.** Portuosa est hospes ea regio, quam maxime fieri potest. **ATH.** Heu, quid ais? Ager aut ille fert omnia? An aliquorum indigus? **CL.** Fert penè omnia. **ATH.** Ciuitas vero aliquane illi proxima? **CL.** Non valde. atque idcirco habitatores illuc conducere cogitamus. prisca enim quadam hominum inde facta propulsione, magno temporis spacio tacet regio desolata. **ATH.** Quo ad campos aut montesque & syluas pertinet, quo pacto disposita est? **CL.** Similes est reliqua totius Cretae natura. **ATH.** Asperam igitur ipsam potius & syluestrem quam campestre esse dicis? **CL.** Aio equidem. **ATH.** Non est igitur ad acquirendam uirtutem incommoda. Nam si mari proxima esset & portuosa, nec ferret omnia, sed multarum rerum egeret, maximo sibi salutis fundatore opus esset, diuinisque legum latoribus, ne multos ac uarios mores, simulque prauos huiusmodi regionis natura contraheret. Nunc vero inuat, quia stadijs octoginta remota est à mari, propinquior certe quam oportet mari eo ferè quod portuosior est, ut ais. Satis tamen & hoc esse videtur. Profecto mare ciuitati proximam quotidianam quadam iucunditate eam afficit. Veruntamen vicinitas ea nimium reuera falsa est atque amara. Nam cum mercibus & pecunijs cauponando ciuitas repleatur, dolosi animi instabile & infidos mores parit. Unde parum & ipsa ad seipsam & ad geres alias fidem & amicitiam colit. Aduersus haec tamen illud habet remedium, quod omnia fert. Cumque syluosa sit et aspera, licet omnia ferat, non tamen abunde omnia. Nam si esset ad omnia ferax atque fecunda, multum auri atque argenti ex emissionem rerum colligeret. Quam unam rem nihil, ut breuiter dicam, perniciosius est, si unum uini conferras ad generosos iustosque mores, ut in superioribus quoque, si recordamur, est dictum. **CL.** Recordamur quidem. Et illa tunc & nunc ista rectè dicta concedimus,

ATH. Materia uero ad fabricandas naues, nunquid illic abundat. **CL.** Neque illic abies est mentione digna, nec arbor dicea. Cupressi item copia parua, pinumque & plantanum illic raram inuenies. Quibus necessario fabri nauium ad interiores nauium partes utuntur. **ATH.** Atque in his etiam non male se habet regionis ipsius natura. **CL.** Quid ita? **ATH.** Quoniam operaprecium est, ut ciuitas facile imitari hostes improba imitatione non possit. **CL.** Cuiusnam supradictorum potissimum gratia ista dicis? **ATHEN.** Obserua me uir praclare. Nempe illius gratia quod est ab initio de Cretenisum legibus dictum, quas uos ad unum aliquid, id est bellum respicere dicebatis. Eas ego, quoniam ad uirtutem quodammodo referrentur, probe positas esse dixi: quoniam uero non ad uniuersam, sed ad uirtutis partem ferè, equidem non ualde laudabam. Nunc igitur me quoque uos in presenti legumlatione diligenter obseruare, siquid aut quod ad uirtutem non pertineat, aut quod ad partem solummodo, legibus sancio. Eum quippe solum rectè ferè leges existimo, qui ueluti sagittarius illuc animum semper intendit, unde continuo aliquid semper sequatur, eorum quae bona sunt, cetera uero relinquit, siue diuitias, seu homini aliud quod a uirtutibus sit separatum. Imitationem uero hostium improbam tunc fieri dicebam, cum infra mare quissiam habitans, ledatur ab hostibus. Quale illud fuit. Dicam enim non tamen praeterit a memoria commemoranda studio. Minos olim nauali copia fretus crudele Atticae tributum imposuit. Athenienses uero nondum naues ut nunc ad bellum paratas habebant, nec illa in regione arborum copia erat, unde naues facile fabricarentur. Quare non potuerunt rerum imitatione naualium ipsi quoque nauae facti, statim hostes tunc suos uicisci. Meliusque secum actum esset, si septem septem adolentes amississent, quam quod illis accidit perpeti. Nam pro terrestribus firmisque copijs, nauales factae consueverunt cursim naues insilire, ac cito decedere, nihil turpe facere arbitantes, si minus audeant hostium impetum expectare, ac mori, sed causas habere idoneas, ut armis amissis, minime, ut aiunt, turpiter fugiant. Huiusmodi uero ex nauali bello uoces audire contingit, non laude quidem ulla, sed uituperatione summopere dignas. Nunquam enim malis moribus, praesertim optimam ciuium partem assuefacere decet. Apud Homerum quoque nauium refugium hoc reprobatur uidetur. Ulysses namque Agamemnone reprehendit, qui proli Graecis apud Troianos occupatis naues in mare deducere iubebat. Quod molestè ferens Ulysses ait: An uis in istate belli turbine bene tabulatis instructas naues in altum deducere, ut Troianis ad uotum cuncta succedant, nos autem perniciose strages cladesque sequatur? neque enim graui sese pugna committent, quum naues mari ad fugam paratas aspiciant, sed neglecto bello cedent, atque inde uolabunt. Vbi quale consilium hoc tum fuerit, apparebit. Patet igitur Homerum quoque sensisse, obesse triremes ad pugnam fugam paratas. Quippe uel leones his moribus nisi ceruos fugere consueverent. Praeterea ciuitatum potentia quae naualibus copijs freta salutem consequuntur, honores optime bellicarum rerum parti haudquaquam retribuunt. Nam cum arte gubernatoria, et quinquaginta uirorum principatu et remigio, uirorumque & uilium horum opere res naualis geratur, non potest quissiam rectè honores singulis reddere. Quomodo uero rectè se habere ciuitas potest, si hoc

Minos coe-
git Atticam
ad deducendos
septem pueros.

si hoc ipso priuata fuerit? CL. Fermè impossibile. Verū-
tamen hostes nauale apud Salaminam Græcorum aduer-
sus Barbaros prælium uniuersam nos Cretenſes Græciam
seruaſſe putamus. ATH. Atqui multi iſtud tam Græco-
rum quàm Barbarorū affirmant. Ego autē, ò amice, et
hic Megillus, pedestrem in Marathone & in Plateis pu-
gnam, alteram principium salutis, alteram finem fuiſ-
ſe dicimus: & his quidem pugnis meliores Græcos fa-
ctos fuiſſe, alijs nō meliores, ut ita de prælijs quibus tūc
pariter ſeruati ſumus, dicamus. Bello. n. apud Salami-
nam geſto, illud addo quod in Artemiſio cōmiſſum fuit
marimum. Verū ſpectantes nunc ciuiliſ diſciplina vir-
tutem, & regionis naturam, & legum ordinem conſi-
deramus. Non. n. ſeruari ac eſſe ſolum, hōibus ſummo in
precio habendū exiſtimamus, ut vulgus putat: ſed ut
quā diu ſunt, optimi ſint. Quod & in ſuperioribus, ut
arbitror, à nobis eſt dictum. CL. Dictum planè. ATH.
Id itaque tantum animaduertamus, ſi eandem ipſam
agamus viam quæ ciuitatibus optima ſit in conſtituenda
habitatione legibusq; ferendis. CL. Mirum in modum.
ATH. Dic ergo quod ſequitur, quæ multitudo habitatu-
ra coloniā ſit. Vtrum quicunq; uelint ex tota Creta, qua-
ſi magna in ſingulis ciuitatibus turba ſuperfluat? An
ad ipſius agri uires electi? Non. n. Volentes ex Græcis oēs
colligitis, eſi nōnullos uideo ex Argis et Aegina alijsq;
Græcia partibus regionem hanc habitare. Sed in præſen-
ti mihi dicas, unde futura ſit uobis horum nunc ciuium
multitudo. CL. Ex uniuersa Creta futuram exiſtimo,
& inter Græcos alios, qui ex Peloponeſo ueniunt, maxi-
mè, ut opinor, recipiuntur. Quòd uero modo dicebas, uerū
eſt, ex Argis ſcilicet iſtos eſſe. Etenim quod maximè mo-
dò hic genus laudatur, Cortynicum eſt, quod ex ipſa Pe-
loponneſiaca Cortyne huc migrauit. ATH. Sed non equè
facilis ciuitatibus illa in unum cōmigratio ſolet fieri, quā
dò non ex animi more ſit, ut genus unum amicum in-
ter ſe ab amicis ueniens ex una quadā regione, aut agri
angustijs preſſum, aut alia hmoi neceſſitate coactum in
aliena cōmigrat. Quandoq; uerò accidit, ut ciuitate ſe-
ditionibus agitata aliò ciuui pars una ſecedat. Vniuer-
ſa et ciuitas bello uicta quandoq; ſimul fuiſſe reperitur.
Hæc autē omnia partim facilia ſunt, ut noua in habita-
tione diſponantur, & legibus denuo poſitis gubernentur:
partim etiam difficilia. Nam quod genus unū eſt unius
lingue earundemq; legum, cū ſacrorum & huiusmodi
omnium cōionem habeat, amicitia quidem inter ſe aliqua
copulatur, ſed leges alias, gubernationisq; modum à pri-
ſtino diſcrepantem non facile ſuſcipit. Quod uerò propter
legum ſuarum improbitatem ſeditionibus concitum fuit,
cū primos illos propter conſuetudinem quibus corruptum
eſt mores deſideret, durum ſe & inobediens gubernanti
legesq; ponenti præbet. Quod autē ex varijs confluxit ge-
neribus, libentius fort aſſe nouas leges audiet: ſed arduū
eſt omnino, & longo tempore indiget, ut conſpirare, &
tanquam ſub uno iugo equi, unum idemq; ut dicitur,
efflare poſſint. Sed enim legum ſanctio ciuitatisq; conſti-
tutio eſt ad uirorum uirtutem oīum perfectiſſima. CL.
Probabile id quidem, ſed clarius expone, bone uir, quor-
ſum id dixeris. ATH. Dum conſiderare legumlatores et
laudare uelle, ad uile quid dictu uideo lapſus. Quod
tamen ſi opportune dicatur, nihil negotij dabit. As

quid ego conturbor, cū omnia humana ferè ita habere
uideantur? CL. Qua de re dicis? ATH. Dicitur eram
nullum unquam hominum aliquid lege ſancire, ſed for-
tunas caſusq; uarios incidentes, leges nobis per omnia fer-
re. Aut enim imminentis uolentia belli, priorem per-
uertit rempub. legesq; mutat: aut ſumma quadam pe-
nuria. Morbi quoque multa innouare compellunt. Pe-
ſtis etiam diutina, multorumq; annorum incōmoda, &
importuna tempeſtas. Hæc ſiquis animaduertat, non ue-
rebitur idem quod ego nunc, exclamare, mortaliū ne-
minem leges condere, ſed humana omnia fortunis agi.
Quod ſi quis in nauigatione, gubernatione, medicina,
militari imperio affirmauerit, rectè uidebitur dicere.
Sed rursus et iſtud ſimiliter de ijs ipſis bene dicitur. CL.
Quidnam? ATH. Deum quidem omnia, & fortunam
opportunitatemq; ſimul cum deo cuncta humana guber-
nare. Mitius tamen concedendum, tertium ſuperiora,
artē uidelicet ſequi. Tempeſtate enim imminente mul-
tū intereſſe arbitror, gubernatoriam habeas artē, necne.
An quo modo dicendum? CL. Ita proſus. ATHEN.
Nōne & in alijs eadem ratio? Atqui & legum lationi
idem eſt tribuendum, ut concurrentibus alijs quacunq;
ad felicem regionis habitationē conducunt, legiſlator ue-
ritatis compos ciuitati ipſi non deſit. CLIN. Vera loque-
ris. ATH. Nōne qui in ſingulis illorum artem habet,
precarī poterit, ut aliquid à fortuna ſibi feliciter adſit,
nec alia re præterquā artificio opus ſit? CL. Valde. ATH.
Ceteri quoque oēs, quos modo diximus, ſiquis quaſierit,
ſuas preces uotaq; aperiet. An non? CL. Planè. ATH.
Idem & legiſlator, ut arbitror, faciet. CL. Sic puto.
ATH. Age itaque ſic eum interrogemus. O legiſlator
qualem tibi ciuitatem tradi deſideras, ut ipſe ex reliquis
poſtea ſufficienter eam diſponere poſſis? Quid rectè dein-
de dicetur? An legumlatoreſ reſponſio afferri debet?
CL. Vtique. ATHEN. Tyrannidi ſubiectam mihi tra-
dite ciuitatem, dicit. Tyrannus autē iuuenis ſit, memo-
ria ualens, acutus, fortis, naturaq; magnificus. Et
quod in ſuperioribus omnes uirtutis partes ſequi debere
dicebamus, id animo quoque tyrannico inſit, ſiquid mo-
dò cetera profutura ſint. CL. Temperantiam mihi ui-
detur hoſpes, ò Megille, dicere tyranni aīo in eſſe oportere.
Nōne? ATH. Popularem, ò Clinia, dico, non tem-
perantiam illam quam extollens aliquis prudentiam ap-
pellandam eſſe monſtraret, ſed eam ipſam affectionem
quæ in beſtīs & pueris illico apparet innata, ut alij ad
uoluptatem proniores, continentiores alij nati eſſe uideā-
tur. Quam quidem continentiam à bonis alijs ſeparatam,
parui faciendam eſſe duximus. Tenetis quod dico? CL.
Maximè. ATH. Hanc ergo naturam ad ſuperiores il-
las naturæ qualitates tyrannus habeat, ſi debet ciuitas ce-
lerrimè et optimè prout poſſibile eſt eam gubernationē af-
ſequi, qua feliciffimè uiuat. Nulla. n. uelocior, nulla me-
lior diſpoſitio ciuitatis aut eſt, aut eſſe poteſt. CL. Quò
uero & qua ratione hoſpes id aſſerens aliquis, rectè dici
ſibi quiſpiā ſua debet? ATH. Facile intellectu eſt, ò Cli-
nia, hoc ita natura eſſe. CL. Quid ais? Nunquid eſſe il-
lud aſſeris, ſi tyrannus iuuenis ſit, temperatus ingenijq;
acumine & memoria pollens, fortis, magnificus, atq;
felix? ATH. Adde nihil aliud, niſi ut tempore ip-
ſius laude dignus legiſlator reperiatur, & fortuna qua

Que ſint le-
ges produ-
cunt.

Deum &
fortunā op-
portunita-
temq; cun-
ctā guber-
nare, artē
ſequi.

dam eos in idem condiscat. Hoc n. si accesserit, omnia ferme Deum dederit qua dare solet, quoties ciuitatem aliquam felicem maxime vult fore. Deinde si duo tales principes sint. Tertio loco si tres. Et successionis eadem ratione seruato eo difficilium, quo plures: atq. contra, quo pauciores, eo facilius. C. L. Ex tyrannide optimam fieri rempublicam affirmare videris, cum summo certe legula fore, modestoq. tyranno facillime & celerrime ex illa in hanc mutatione fieri. Secundo ex paucorum potentia. Tertio ex populari. An non ita? A. T. H. Minime. Sed ex tyrannide prima. Deinde ex regia gubernatione. Tertio ex quadam populari potentia. Postremo paucorum potentia optima reipublica generationem difficilime suscipit. Plurimi. n. in ipsa potentes sunt. Tunc vero hac fieri dicimus, cum verus natura legum conditor inuenitur, & ei potentia quedam communis cum illis contingit, qui plurimum in ciuitate possunt. Vbi autem paucissimi quidem numero sunt, potentia vero summi, quod tyrannidi accidit, ibi celer & facili fieri mutatio solet. C. L. Quo pacto. Non enim intelligimus. A. T. H. At vero non semel id a nobis, sed saepius, ut opinor, est dictum. Vos aut fortasse ciuitatem tyrannide pressam nunquam vidistis? C. L. Ego quidem videre eam minime cupio. A. T. H. Atqui quod modo diximus, in ea inspicies. C. L. Quidnam? A. T. H. Quod non multo labore nec longo tempore tyranno opus sit, ciuitatis mores mutare volenti. Nam siue ad virtutis officia, siue contra ciues perducere velit, ipse primus viam per quam sequantur ceteri, ingrediatur oportet, oiaq. in seipso primum expressa praescribat agendo, alia quidem laudans atq. honorans, alia vero uituperans, & eos qui non obediunt in singulis actionibus semper dedecorans. C. L. Quomodo vero vtiq. magnum quid aut arduum existimabimus, ut ciues eum statim sequantur, qui ita suadet & cogit? A. T. H. Nemo vobis persuadeat, o amici, aliter unquam citius & facilius quam principum exemplo leges in ciuitate mutari. Neq. aliter ocyus aut fieri nunc existimetis, aut futurum. Profecto hoc nobis neque impossibile est, neq. factum difficile. Sed illud difficile factum est, raroq. longo in tempore factum, quod si quando contigerit, innumera ciuitati cui eueniet & immensa bona efficiet. C. L. Quid illud? A. T. H. Si quando diuinus amor temperate iusteq. agendi magna potentia innascatur, qua aut in vniuersa sita sit potestate, aut in plurium principatu diuinitis vel nobilitate generis excellentium: aut si quando naturam. Nestoris quis reduxerit, quem & dicendi facundia, & temperantia vita, multo magis omnibus excelluisse ferunt, qualis quidem vir Troia temporibus fuisse dicitur, nostris autem minime, si inquam talis quandoq. vir fuit, aut erit, aut nunc inter nos est aliquis, et ipse beate viuit, & illi quoquo beati sunt, qui fluentia ex ore modesto audiunt verba, eadem quoq. de vniuersa potentia ratio est, quod videlicet cum in eodem homine bene, cum prudentia et temperantia simul potentia summa conuenerit, tunc demum gubernationis optima, optimarumq. legum elucebit origo, aliter autem nunquam. Verum hac tanquam fabula quadam oraculorum ritu dicta sint, ostensumq. sit, partim difficile esse, ciuitatem bonis fundari legibus, partim vero si contigerit id quod diximus, longe omnium facillimum & breuissimi temporis opus. C. L. Quo

Difficile est fundare ciuitate bonis legibus.

pacto. A. T. H. Sed conemur iam ciuitati tua rem omnem accommodantes tanquam seniores pueris, leges oratione componere. C. L. Aggrediamur iam id sine mora. A. T. H. Deum in primis ad ciuitatis constitutionem inuocemus. Qui vtiq. audiat, exaudiensq. propitius & benignus nobis adueniat, una nobiscum ciuitatem & leges exornaturus. C. L. Veniat opto. A. T. H. Sed qualemnam disciplinam ciuitati tradere volumus? C. L. Declara si placeat, quid dicere velis, vtrum populi potestatem, vel paucorum, vel optimatum, vel regnum. Neq. enim tyrannidem te dicere arbitramur. A. T. H. Age iam vter vestrum prior mihi respondere vult, quanam ex his sua patria reipublica est? M. E. G. Nunc par est, quia senior sum, ut ipse prior respondeam? C. L. Fortè. M. E. G. Cum Lacedaemoniam hospes reipublicam mente reuoluo, non facile tibi possum dicere, quomodo sit appellanda. Etenim tyrannidi similis esse videtur. Nam Ephorum potestas mirum in modum ibi tyrannica. Nonnunquam tamen praeteris ciuitatibus populari gubernationi apparet similitudo. Negare aut eam esse optimatum reipublicam omnino absurdum. Regnum quoq. in ea perpetuum, quod omnium antiquissimum, tam a ceteris hominibus, quam a nobis ipsis esse dicitur. Quare ita subito interrogatus, reuera, ut dicebam, non possum in praesentia tibi distincta, qua illarum sit respondere. C. L. Mihi quoq. Megile perinde ac tibi contigisse videtur. Nescio enim quam illarum potissimum Gnostram esse affirmem reipublicam. A. T. H. Vera enim, o viri optimi, reipub. vos participes estis. Quae autem modo nominatae sunt, non res publica, sed urbium habitationes quadam sunt, in quibus pars una seruit alteri dominanti, & a partis dominantis potentia, tota nomen accipit gubernatio. Oportebat autem si hoc modo nominanda sit ciuitas, Dei ipsius nomine nunc cupari, qui illorum qui mentis compotes sunt, verus est dominus. C. L. Quis autem iste Deus? A. T. H. An fabula paulisper videntur, si volumus commode quod modo quaesitum est, declarare? An non sic faciendum? C. L. Sic omnino. A. T. H. Multo ante habitationes urbium, de quibus in superioribus facta nobis mentio est, principatus quidam & gubernatio sub Saturno valde felix fuisse dicitur. Cuius imitationem quandam habet, qua nunc ab optimatibus gubernatur. C. L. Attentius ergo de ipsa, ut videtur, est audiendum. A. T. H. Mihi quidem ita videtur, propterea q. in medium modo produxi. M. E. G. Rectè tu quidem, ac probe facies, si sequentem fabulam quatenus conuenit, exposueris. A. T. H. Faciam ut dicatis. Fama profecto beatae illius vitae ad nos usque peruenit, copiosa ipsam oia, suaq. sponte parata habuisse. Cuius rei causa fuisse hac traditur. Cum intelligeret Saturnus, quemadmodum ipsi narrauimus, nullam hominis naturam res humanas ita gubernare posse, ut si omnibus arbitrari suo dominetur, lasciuiori superbia iniustitiaq. non repleatur: cum hac inquam non ignoraret, non bonos sed diuiores praestantiorisq. generis demones, ciuitatibus nostris reges principesq. praefecit. quod nunc nos in ouium gregibus aliorumq. cicurum armetis facimus. Non enim bobus boues, nec capris capras praeficimus, sed nos ipsis genus melius dominamur. Similiter Deus homines amans genus demonum generi nostro praefecit nobis praefecit, quod summa tam sua, quam

Deus ante oia opera inchoanda inuocadu.

nostra

nostra facilitate nostrarum rerum curam habebat, pacemque & pudicitiam, libertatem & iusticia copiam praebens, procul a seditione, ac felix horum reddebat genus. Hic utique sermo veritate usus asserit, civitatibus omnibus, quibus non Deus, sed mortalis aliquis dominetur, nullam unquam malorum laborumque fori quietem. Sed omnino studio imitari nos iubet vitam, qua sub Saturno fuit, & quantum in nobis est immortalitatis, ipsi obtemperantes, priuatim & publice domos ciuitatesque gubernare, ipsam mentis in qualibet re dispensationem, legem nuncupantes. Nam si homo vnus aut paucorum, aut et populi potestas, voluptati, & cupiditati deditum animum habeat, huius repleti desideret, cumque id minimè assequatur, inexplebili inextinguibiliq; ardore & insanabili morbo uexetur, dominetur aut ciuitati aut priuatis nonnullis, statim spiritus legibus non est, ut modò dicebamus, spes vlla salutis. Considerare decet, o Clinia, utrum huic rationi credendum sit, an aliter faciendum. CLIN. Necessè est ut credamus. ATHEN. Perspicis tot legum species, quot & gubernationum à quibusdam existimari. Gubernationum verò species, quot multi ponunt, paulò antè narrauimus. Neque de re vili nunc, sed de re maxima nobis esse questionem existimes. Nam quò iustum & iniustum respicere debeat, rursus in ambiguitate incidit. Nec enim ad bellum, nec ad omnem virtutem referri leges debere aiunt, sed ad illud potius quod constitutæ reip. conferat, quacumque illa sit, ut dominetur semper, nec pereat. Iustique definitionem sic natura optime se habere contendunt. CLIN. Quo pacto? ATH. Quòd potentiore confert. CLIN. Apertius dicit. ATH. Sic accipe. Leges, ut aiunt, semper in ciuitate ponit, quod dominatur. Nonne? CL. Vtique. ATH. Nunquid existimas, inquit, vel populum superantem, vel aliam quampiam rem. vel tyrannum, ad aliud potius spontè leges laturum, quam ad vtilitatem suam, hoc est sui principatus stabilitatem? CL. Non ad aliud. ATH. Siquis autem homini leges transgrediat, iam postas, ut iniquus punietur ab eo qui has institutiones induxit, iustasque appellat. CL. Sic apparet. ATH. Sic itaque iustum se semper habebit. CL. Sic sanè hæc asserit ratio. ATH. Vna profectò hæc iniquitas ex illis est, qua de principatu sunt. CL. Ex quibus? ATH. Ex his inquam quas supra narrauimus, quos quibus imperare oporteat, exponentes. Diximus autem parentes filiis atque nepotibus, seniores iunioribus, generosos ignobilibus dominari debere: & alia quadam, si tenetis, quorum alijs alia impedimento sunt, ex quibus vnum hoc erat. Adieciimusque Pindarum existimare, secundum naturam ac iustum imperium esse, ut potentiora imbecillioribus dominantur. CL. Hæc certè tunc dicta fuerunt. ATHEN. Considera iam quibus nostra ciuitas committenda. Milies namque in ciuitatibus nonnullis id contingit. CL. Quisnam? ATH. Cum de principatu certatum esset, qui vicerunt, adeo ad se solos rem contraxerunt, ut nullum victis eorumque posteris magistratum concesserint, cauentes semper ne quis ex victis potentiam adeptus, insurgat priorum memor malorum. Has quidem nos negamus esse respublicas, neque censemus rectas esse eas leges, qua non sint communitè totius ciuitatis gratia posita. Qui autem aliquarum partium gratia leges condunt, eos non ciues, sed seditiosos putamus, & iura sua frustra sic ab eis vocari censemus.

Hæc autem eam ob causam dicimus, quia nos tua in ciuitate non ideo magistratus alicui dabimus, quòd diues sit, aut homini quicquam possideat, ut robur, magnitudinè, generis claritatè. Ei verò qui positus legibus parebit maximè, & hæc re ceteris in ciuitate prestabit, deorum quoque cultum & ministerium dabimus, maximum quidem primo, secundum verò illi qui secundo loco excellit. Eademque ratione sequentibus singula pro dignitate distribuimus. Magistratus autem legum ministros appellauimus, non quia innouare vocabula cupiam, sed quia putem salutè hinc maximè ciuitati fore, & contrarium ex contrario. Interitum enim paratum illi ciuitati video, in qua non lex magistratibus, sed legi magistratus præsumunt. Salutem verò illi, ubi lex seruientibus magistratibus dominatur. Cuncta certè bona, quæ dii ciuitatibus præbent, huic asfore cerno. CL. Per Ionem hospes acutè, ut ætas tua postulat, perspicis. Iuuenis enim hæc obtuse admodum, senex acutissime cernit. MEG. Vera loqueris. ATH. Quid verò deinceps? Nonne venisse iam ac adesse colonos arbitrari debemus, reliquumque ad eos sermonem peragere? CL. Quid prohibet? ATH. Sic itaque ad eos dicamus. Deus, o viri, sicut antiquus quoque sermo testatur, principium, finem, & media rerum omnium continens, rectè peragit secundum naturam circueus. Hunc semper iudicium committatur, eos qui à diuina lege descuerint puniens. Cui quidem iudicio quicumque felix futurus est adhærens, humiliter subsequitur atque compositus. Qui autem superbia elatus est, quòd pecunia vel honoribus antecellat, vel corporis forma polleat, qua cum iuuenilis ætas dementia simul ardeat & petulantia, quasi nec principe nec duce vllò indigeat, sed aliorum ipse sufficiens ductor sit, is penitus à Deo deseritur. Desertus autem, & alios huiusmodi nactus, exultat omnia simul perturbans, multisque videtur minimè contemnendus. breui tamen postea inculpabili dei punitus iudicio, seipsum, domum suam, ciuitatemque vniuersam simul euertit. Cum hæc igitur ita disposita sint, quid facere & cogitare, qui due cauere prudentem oportet? Nemini dubium quin cogitare quisque debeat quæ ratione ex eorum numero sit, qui decem sequantur. Quæ nam igitur actio à Deo amatur, decemque sequitur? Vna certè, rationem vnam antiquam habens atque præcipuam, quod simile simili, quod moderatum sit, amicum est. Immoderata verò neque inuicem, neque moderatis sunt amica. Deus profectò nobis rerum omnium maximè sit mensura, multoque magis quam quinis, ut ferunt, homo. Qui igitur huic tali amicus fore studet, eum necesse est, ut quam maximè pro viribus talis efficiatur. Atqui secundum hanc rationem quisquis hominum temperatus est, Deo est amicus. Similis enim, immoderatus autem, dissimilis, differens, & iniustus, ceteraque similiter. Sed intelligamus ad hæc rationem illam sequi omnium rationum, ut arbitror, pulcherrimam atque verissimam, quòd bonum virum decet sacrificare dijs, & interesse diuinis. Nempe illos prosequi orationibus, muneribus, aliisque cultu diuino, pulcherrimum, optimum, comodissimum ad beatam vitam, idque præ ceteris est decorum. Malo autem contra contingunt omnia. Impurus enim mali est ætus, boni autem purus. Ab impuro autem capere munera, neque bonum virum, neque Deum decet. Frustrà itaque circa deos prophani laborant, quod opportunè faciunt omnes sancti. Atqui signum quidem hoc est,

quò aciem debemus intendere. Sagitta Verò ad illud quaenam? & quis proprius ipsarum impetus, rectissime diceretur? Principio post caelestium, ciuitatiq; praesidium deorum honores, si quis terrestribus dijs paria, secunda, praecipua munera tribuat, rectissime signum ipsum pietatis attinget. Quae Verò horum supra postorum imparia, & alterna voce respondentia supra dictis, post deos istos daemonebus vir metis compos sacrificabit, heroibusq; post daemones. Sequuntur statua patriorum deorum propria secundum legem consecrata. Demum uiuentium cultus parentum, quibus fas est prima & maxima debita omnium antiquissima debitorum persolvere. putare. n. quisq; debet, omnia quae possidet, eorum esse qui genuerunt & educarunt, ita ut illis hac omnia pro viribus ministrare debeat, primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremo quae ad animum pertinent, hac omnia videlicet mutuo data persolvens, & pro curis doloribusq; praesens parentum, in senecta recentes reddens, quando maxime indigent. In verbis quinetiam per totam vitam parentes venerari maxime decet. Leuius. n. Volatiliumq; Verborum grauisima imminet poena. Na omnibus praeposita est Nemesis iudicij angelus, huiuscemodi omnium consideratrix. Oportet itaq; iratis animumq; expletibus cedere seu verbis siue rebus id faciant, non ignorantes patrem iure admodum filio valde succensere, si quando ab eo iniuriam sibi fieri arbitretur. Mortuis Verò parentibus monumenta decentissima, quae temperatissime strueta. Neq; consuetam magnitudinem oportet excedere, neq; minoras illis facere, quae maiores genitoribus suis struebant. Annuas quoq; curas defunctorum, quae ornamentum afferunt, instaurare decet, & noua quotidie repetita memoria semper parentes summopere honorare, impendio moderatè pro fortuna utentes. Si hac seruabimus, vitamq; semper ita agemus singuli, digna à dijs ceterisq; natura nostra superioribus omnibus premia reportabimus, plurimum bona cum spe uiuentes. Quae Verò erga filios & nepotes, consanguineos, amicos, ciues, peregrinos, deos semper colendo tum in congressu horum omnium operari quisq; debeat, atq; ita vitam suam secundum legem illustrare, legum ipsarum tractatio demonstrabit, partim quidem suadendo, partim Verò duriores mores vi supplicioq; cogendo: atq; ita ciuitatem nostram fauentibus dijs, felicem beatamq; efficiet. Quae Verò rursus oportet necessariumq; est, ut legislator, qui eadem quae & ego agitet, edisserat, neq; tamen sub ipsa legis forma comòdè dici posse videntur, horum exemplum in primis tam ipsi legumlatori, quam his qui lege instituendi sunt, arbitror afferendum: deinde legum positionem incipiendam, reliqua omnia pro viribus discutiendo. Talia Verò quomodo maxime habeant, haud sanè facile vna quadam formula comprehendi potest. Sed ita de ipsis modum aliquem capiamus, siquid de ipsis asseuerare possumus. CLIN. Dic age, quem modum? ATH. Vellem equidem eos ad virtutis officia persuasos maxime & obtemperantes esse, idq; legislator facere vbiq; conabitur. CLIN. Quidnis? ATHEN. Quae igitur dicta sunt, nonnihil ad illud conducere mihi videntur, ut si non crudus omnino audientis animus sit, mitior benevolentiorq; in audiendis praecipis efficiatur: benevolentior Verò factus, facilius perdisceat: quod si non omnino peragatur, aliquo saltem modo

factum, satis esse putandum est. Non. n. magna est eorum copia, qui optimi quam maxime & celerrime conentur euadere. Hesiodum Verò sapientem multi predicant, cū dicat viam ad vitia planam esse, ac sine sudore peragi, cū breuissima sit. Antè virtutem Verò, inquit, sudore dij immortales posuerunt. Ac via quae ad eam ducit, longa, ardua, & aspera primum: sed postquam ad summa fastigia peruentu est, quae ardua via fuerat, facile praestat callem. CLIN. Bene dicere videtur. ATH. Ita certè est. Verum quò sermonis spectabat progressio, volo in medio vobis proponere. CLIN. Ponas. ATH. Orationem ad legistatorem sic vertamus. Dic nobis, o legislator, si scires quid agendum dicendumq; nobis sit, nonne diceres? CLIN. Necessario. ATH. An non paulò antè dicentem audiuimus non debere legistatorem poetis permittere, ut quaecunq; sibi placent, effingant? Non. n. intelligunt, quae dicta contra leges noceant ciuitati. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Si de poetis hac ad eum dixerimus, eruntne nobis modeste dicta? CL. Quanam hac? ATH. Vetus, o legislator, fabula passim à nobis fertur, atq; à ceteris omnibus confirmatur: poetam quando in musae tripode sedet, non esse mentis compositè, sed quasi fontem fluere, & quaecunq; influunt, prorsus effundere. Cumq; ars eius imitatio quadam sit, & contrarios affectus hominum exprimat, saepe cogi poetam sibi ipsi contraria dicere, neq; scire vtrum hac an illa vera sint. Legistatori aut non licet duo quadam diuersa de vno in lege loqui, sed vnum debet semper enunciare de vno. Id autem ex his quae modò dicebas, aduertes. Cū sepulchrorum alia excedant, alia deficiant, alia medium teneant, mediocritate simpliciter laudasti, fieriq; sola iustitiam. Ego aut si vxor mihi ditissima esset, iuberetq; ut eam magnifice spelirem, in poemate excedens sepulchrum laudare: pauper aut vir atq; auarus, deficiens. Qui Verò mediocres diuitias possidet, & ipse quoq; moderatus sit, mediū laudabit. Sed tibi non ita dicendū, sicut dicebas modò, ut scilicet mediocre solūmodò dicas, sed quid quantumq; mediocre sit, exponendum. Aliter ne putes orationem huiusmodi legem esse. CLIN. Vera loqueris. ATHEN. Vtrum qui legibus condendis incumbit, nihil tale in legum exordio dicit, sed statim quid faciendum sit, & quid non, exponet: multaq; imposta ad aliam se legem vertet, nulla ratione ad exhortandum persuadendumq; allata? Afferamus autem in medium modos medendi duos, quibus alij medici aliter curare consueuerunt, ut quemadmodum pueri medicum orant, ut modò quàm facilimo eos curret, ita & nos legumlatorem. Quod ut fiat apertius, nonne dicimus quosdam medicos esse, & quosdam medicorum ministros, quos etiam medicos appellamus? CL. Sic omnino. ATH. Siue liberi sint, siue serui, qui dominorum iussu, consideratione, vsu, & experientia arte possideant, non aut secundum naturam, sicuti liberi, qui et ipsi sic didicerunt, & suos filios instruunt? An ponis duo haec genera medicorum? CL. Quid prohibet. ATH. Num igitur intelligis cū serui et liberi in ciuitate agrotent, senos à seruis plerunq; curari? Qui et in medicorum officinis versantur, & omnia circumeunt, nec rationem ullam de singulis seruorum morbis, aut reddunt, aut accipiunt, sed quae vsu prodesse videntur, quasi exacte scientes, tyrannorum instar superbe et pertinaciter imperat, atq; ita à seruo

à seruo ad seruum medentes transuolant. In quo sanè ad curandos egrotantes domino facilitatem parant. Liber autè medicus liberorum ut plurimum morbos curat atque considerat, ita ut à principio morbi naturam perquirat, cõterq; cum egrotante atq; eius amicis versetur, tũ discendo ab illis nonnihil, tum quoad fieri põt docendo, nec ante imperat quicquã quã persuaserit. Atq; ita persuadendo semper mansuete ad sanitatẽ perducere egrotantes conatur. Vter melior est & medicus & exercitator, qui sic, an qui modò illo medetur, atq; exercet? Qui videlicet dupliciter vim vnã perficit, an qui simpliciter, & eũ qui deterior ex duobus atq; atrocior modus est, exequitur? C. L. Multũ p̄stat hospes, qui hoc dupliciter peragit. A. T. H. Vis ergò duplex hoc atq; simplex, quò in legibus ferendis fiat, consideremus? C. L. Volo equidem. A. T. H. Dic age per deos, quã legis conditor primã legem conscribet? An non secundũ naturã, primum generationis in ciuitate principium antè oĩa legibus exornabit? C. L. Planè. A. T. H. Principium autè generationis oĩbus ciuitatibus nuptiarum conuentus atq; cõio. C. L. Vtiq;. A. T. H. Quare si nuptiales primum leges ponantur, bene ad oem ciuitatẽ rectè constituendam posita videbuntur. C. L. Sic est oĩno. A. T. H. Simplicem ergò primũ dicamus, quã sic se forsã habebit. Vxorẽ quisq; à trigésimo anno vsq; ad trigésimũ quintũ ducat. Si non duxerit, pecunia mulctetur atque dedecore: pecunia quidẽ tanta vel tanta, dedecore autẽ tali quodam vel tali. Et simplex quidem lex de nuptijs talis sit, duplex autẽ talis. Vxorẽ ducere quisq; debet ab anno trigésimo ad trigésimũ quintũ, cogitans quòd natura quãdã humanũ genus quòdãmodo immortalitatẽ consequitur. Cuius rei quisq; natura summo perẽ cupidus est. Nemo .n. est, qui non desideret perpetuũ apud posteros nomen habere. Genus itaq; hoĩum immortalẽ hoc modò in sempiternum perdurat, quòd filiorum filios relinquendo vnum & idem semper per generationem immortalitatẽ adipiscatur. Nefas autè est immortalitatẽ seipsum spontè priuare. Hac verò ex animo ille se priuat, qui filios & vxorẽ negligit. Quicunq; legi huic obtemperauerit, indemnis esto. Qui verò non paruerit, & quinq; ac triginta annos natus vxorẽ non duxerit, ne solitaria vitam lucro sibi & voluptati fore censeat, tanta in annos singulos mulctetur pecunia, neq; eorum particeps honorũ sit, quos iuniores quotidie in ciuitate senioribus exhibent. Duabus his legibus inuicẽ comparatis, de singulis iudicare licet, vtrum oporteat eas duplices longitudine quã breuissima conscribere, ut persuasiones simul interponantur & minã: an minis vti solũ, & simplices longitudine leges condere. M. E. G. Laconici moris est, hospes, breuiora semper eligere. Si quis autè in his me iudicem faceret, ut eligere mihi liceret ex his vtram velim legem in ciuitate, longiorem eligerem: in ceterisq; legibus oĩbus, si duo hæc proponantur, ad hoc ipsum exemplar idem facerem. Oportet tamen presentes leges & Clinia huic probari. huius enim ea ciuitas est, cuius vsui leges hæc conduntur. C. L. Probe tu quidem Megille. A. T. H. De prolixitate quidem vel breuitate scribendi curare nimis ineptum est. Non enim breuissima aut longissima, sed optima sunt, ut arbitror, eligenda. Atqui & in legibus paulò antè propositis, non duplicitate solũ altera magis quã altera ad virtutem confert: sed quod de di-

plici medicorum genere dictum est, rectissimè est appositum. Quod quidem legislatorum nullus vnquam cogitasse videtur. Nam cum liceat duobus quibusdã ad ferendas leges, vi persuasioneq; vti ad turbã disciplina expertẽ, quoad possunt altero solũ vtuntur. Non .n. persuasioni minas coniungunt, sed vim puram solũmodo inferunt. Ego autè, o Viri beati, tertium quiddam etiam faciendum in legibus video, quod fieri nusquã videmus. C. L. Quidnam? A. T. H. Quod per ea de quibus disseruimus nobis Deo quodam aspirante factum est. Mane .n. disputare de legibus cœpimus, & iam meridies est, & hoc amœno in loco cõmodissimè requiescimus, de legibus solũmodo disputantes. Et nunc primum tractandarum legum principium facere mihi videtur. Superiora vero cuncta exordia legum erant. Quorsum hæc? quia volebam dicere, quòd sermonum omnium ceterorumque quibus vocis imitatio est, exordia sunt, & quasi quãdã praeludia, quã artificiosam aliquam & vtilem ad rem dicendam tractationem habent. Nempe illis quã citharœdici cantus leges vocantur, & reliqua musa, proœmia mire adiuuenta praponuntur. Verarum autè legum, quas ciuiles esse dicimus, nemo vnquam proœmium aliquod aut pronunciauit, aut conscriptum in lucem protulit, quasi nullum natura sit. Nobis autè mora hæc & disputatio nostra esse aliquod significare videtur. Leges autem quã modò duplices appellatæ sunt, non duplices sunt simpliciter, sed duo quãdã, lex, ac legis exordium. Atq; ea quã tyrannico & medicorum seruilium imperio comparauimus, lex mera est. Quod verò antè positũ fuit dictum, ad hoc persuasorium, reuera ad persuadendum spectat quidem, sed vim habet exordij. Nam ut benevolentius audiant legislatoris imperium, quã lex est, & propter hoc facilius suscipiant ciues, idcirco tota illa oratio habitata est, quã ad persuadendũ fit inducta. Quapropter ut mea sententia fert, non legis ratio, sed proœmiũ, totum hoc meritò appellabitur. Post hæc autem quid in super addi desidero? hoc sanè. Oportere legislatorem exordium semper omni legi praponere, & in singulis in quã à seipsis differant, quatenus duo illa, quò modo relata sunt, differebant. C. L. Ego quidem nunquam aliter virum harum rerum peritum leges ferre desiderare. A. T. H. Probe mihi, o Clinia, eò dixisse videris, quòd omnibus legibus proœmium quoddam præerit, & quòd oportet in omni legum conscriptionis principio, omni sermone praponere exordium legibus singulis accomodatũ. Non enim parum est quòd postea dicitur, nec parum refert clarè an obscure talia comemorentur. Si autem magnarum paruarumq; legum exordia similiter confici iubemus, non rectè iubeamus. Non enim in omni cantu neque in omni sermone id faciendum. Nam etsi possit in omnibus inueniri, non tamen omnibus vtendum est. Id autem ipsi rhetori, cantoriquẽ, & legum conditori semper est concedendum. C. L. V. Vera loqueris hospes. Sed ne vltius immoremur, imò verò ad sermonem propositum iam reuertamur, & ab illis incipiamus, si tibi placet, quã supra haud quasi proœmio vtens dixisti. Quare iterum, ut ludentes aiunt, meliora ab initio secunda resumamus, quasi certum proœmium non quemlibet sermonem ut nuper tractantes. Incipiamus itaq;, & exordiri profiteamur. Ac de honore quidem deorũ maiorũ

De exordijs

Homo generatione fit sempiternus

rumq; nostrorum cura satis sit dictum: cetera transigere annitamus, donec tibi videaris sufficienter totum proœmium absoluisse. Deniq; post proœmiū leges aggredieris. A. T. H. Cum de dijs deoꝝ sequentibus & parentibus sine uiuentibus sine defunctis satis per exordium dixerimus, ut nunc affirmamus: quod restat, ut tu iubere uideris, in lucem est educendum. C. L. Prorsus quidem. A. T. H. Post illa uero quæ ad animos, quæ ad corpora, quæ ad externa pertinet, quo studio colenda sint cōmuniter differendo, ita determinare oportet, ut & dicentes & audientes disciplinam pro uiribus consequamur. Hac ergo post illa nobis reuera dicenda audiendaq; sunt. C. L. Recte admodum loqueris.

DIALOGVS Q VIN
TVS DE LEGIBVS,
VEL, DE LEGVM-
LATIONE.
MARSILII FICINI
ARGVMENT.

MIRABILIA quotidie fieri uideamus à magne in ferrū, à succino in paleas, à fulguribus in solida, ab ignito sulphure in bombardam, à tota natura uel in motu cæli, uel in artificiosa rerū quæ gignuntur, formatione. Causas quidem ignoramus, neque tamen ob causarū ignorationem negamus effectus fieri, quos uideamus. Mirabilia rursus fieri nonnunquam ab animis nostris in oraculis ceterisque prodigijs testis est non solū omnis historia, sed autoritas etiam Mercurialis & Pythagorica atq; Platonica. Et si stupendorum nostræ mentis operum rationem certam facile oēs asserere non possumus, negare tamen opera uel facta fuisse, uel posse fieri, non debemus. Uidemus ignem quo celo similior est quam cetera elementa, eo mirabilis agere, ut breui ad suam trahat formā, quæ cetera tēpore uix longissimo trahunt, neque mixtionem perpetiatur, & cum uidetur diuidi diuidat, longiusque admodum quam cetera suum protendat effectum, & longissime per lumen agat atque momento. Verū habet hoc à celo, & cælum imagine sui agit, id est lumine, quæ ignis uix naturali efficit qualitate. Quis enim dubitet cælestia per radios suos tam nobis occultos, quam manifestos ab ipsis uelut imagines profluentes, mouere inferiora semper atque formare? fermè non aliter, quam uultus speculum & speculum cœcaum materiam secam positam è conspectu. Sed age iam in hoc speculo & superos in animam speculemur. Quanto efficacior est ignis ceteris elementis, & igne cælum, tanto efficaciores celo sunt spiritus, qui uel uiuificant, uel mouent cælum, uel uiuificantium et mouentium sunt consortes. Spiritus ergo superiores in nostros utpote cōsortes, imaginum duntaxat suarum influxibus operantur, quemadmodum uultus in speculum: atque agendo in eas formant, similesque efficiunt: usque adeo ut anime sepe tam fermè mirabiliter, quam cælestes soleant, operentur. Quemadmodum uero speculum ad imagines à uultu suscipiendas quinque modis præcipue præparatur: primo quidem natura ritrea, deinde perspicuitate, tertio lenitate, quarto resistentia, quinto positione: sic & anime nostræ ad influxus numinum præparantur. Primo quidem, quod intellectuales nature sunt sicut & illa. Secundo, quando per intellectum, si de illis hærent indubia. Tertio, per uoluntatem amore in illa sese ardentissimo transferunt. Quarto, tota in illis firmiter memoria spectant. Quinto, si corpus habeant, & natura illis accommodatum, & diligentia præparatum, tunc in mentes nostras à superioribus ita labuntur instinctus, ut à fidibus lyre in fides similiter temperatas. Tunc prodigia, somnia, uaticinia, oracula ueniunt. Mitto quod Iamblichus Porphyriusque narrant, oracula quædam per aquam fieri solita, quædam per aerem, quædam uero per ignem: forte quia à demonibus, uel aqueis, uel aereis, uel igneis mittantur. Forte etiā quoniam locis & temporibus alijs atq; alijs, per occultas causas contigerit mentium humanarum affectus ad superiora conuerti, cōuersosq; inde formari. Profectò nostræ mentes in varia nimium distrahuntur. Verū si quando integra uirtute sua ad certum opus utā

tur, sicut & ignis tota intentione natura comburit, & cælum tota agit influxu, tunc Plato non dubitat mirabiliora à nostris mentibus quam ab igne uel celo, facillime prouentura. Non dubitant & Anaxagoras & Zélosque, nescio qua sorte sepe Platonici. Sed de his in Theologia latius disputamus. Quibus euangelicum illud de fide motes permutatura, maxime confirmatur: confirmantur & plurima quæ Plato in libro superiori & hoc quinto, imò & sequentibus omnibus de oraculis asserit, alio ut non aliter, uel urbis dispositio, uel reip. forma, uel sanctio legum sese habeat, quam per oracula comprobetur. Verū quamuis oracula tria cōmemoret, tamen ceteris insuper uaticinijs quæ ueriora forsitan reperiri possunt, auctoritatem suam ad idem manifestè concedit: Sed iam ad argumentum quinti proprium ueniamus. Cū igitur animus noster speculum sit diuinarum, merito post diuinarum cultum in quarto descriptum, mox in exordio quinti a uim ipsum iubet coli, quasi rem sacram: & qui in superioribus Pythagoræ carmina est imitatus, in presenti quoque animi cultu libenter Pythagoram suum sequitur præcipientem: Post deos maxime omnium reuerere te ipsum. Quanti uero momenti sit eius modi reuerentia ad obseruantiam legum, explicare non possem. Sed facit hæc, ut summam dicam, ut quisquis animi sui quasi numinis conspectum assiduum reueretur, iudicem habeat intra seipsum: ad cuius legem, uel absq; legibus scriptis uitam suam perfectissime dirigat, ac tandem facillè naturalis legis amore faciat, quæ ceteri uix scriptarū legum formidine faciunt. Proinde dum de colendo aio disputat, oia de officijs præcepta tradit, tum ad seipsum, tum ad alios ad omnesque uirtutes priuatum & publicè pertinentia, quæ discernere quisq; debeat atque ediscere. Post hæc sine imponit exordium legum. Vbi apparet totam de legibus disputationem in tres præcipue partes esse diuisam. Primo quidem in proœmium, ab initio libri primi ad hanc usq; partem quinti productum: Deinde in ipsam legum dispositionem. Et primo in leges ad rempublicam magistratūque potissimum pertinentes. Deinde ad singulas spectantes ciuium actiones. Meminisse uero te arbitror singulas præterea leges, singula habere proœmia. Principio legis purissimos pro uiribus colonos eligit, atque pastoris more puros segregat ab impuris. Lustret quoq; ciuitatem, ac nisi summa cogat necessitas, non inferat uiolentiam. Ad aquæ census pro uiribus, ne alij ditissimi sint, alij uero mendici. Caveat ne quis iniuste diuitias cumulet. Neque luculentissimam conetur ciuitatem reddere, sed iustissimam. Prædicet ueritatem & apud homines, & apud deos esse maxime oium uenerandam. Item in peregrinos hospitalem, in supplices indulgentiam. Moneat unumquemque animam erga seipsum amore falli, atque peruertere solere. Præcipiat, ne quis abundans ipse, patiatur proximū esurire. Collocet urbem si potest in media regione singulas circūspectans comoditates. In duodecim partes urbem diuidat, totamque similiter regionem. Sed cur in partes duodecim? ut intelligas molem tantam tamque laboriosam uniuersis ipsius auxilio indigere, quod est in sphaeras duodecim distributum. Item ciuitatem ad imaginem regni cælestis esse gerendam. Cælestis aut ciuitas in signa duodecim, quasi duodecim tribus, fide distributa. Nec ab re dijs duodecim ciuitatem cōmendat suam. siquidē dijs duodecim, signis cæli duodecim posse dicuntur. Imò uero dijs sex sexq; deo Iuno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venusq; Mars, Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Præpone singula singulis: mēbris quidem nostris signa: Signis præterea deos. Arieti quidem & capiti nostro Palladem, Tauro uero & nostræ ceruici Venerem. Geminis & humanis brachijs Apollinem Cancro pectoriq; Mercurium Leoni humerisq; Iouē. Virgini illisq; Cererem. Libræ & natibus, quod honestè dictum sit, Vulcanū. Scorpio & pudibundis Marē. Sagittario femorūq; Dianam. Capricornio et genibus Vestā. Aquario cruribusq; lunonem. Piscibus pedibusque Neptunum. Intelligere per hæc ciuitatem totam non aliter unum ex ciuibus multus, quam unum corpus ex multis membris esse debere. Alia uero numina masculina, alia femmina idcirco dicuntur, ut cognoscas & quæ ad materiam passionisque, et quæ ad formas actionisque pertinent, à superioribus gubernari. Verū cur Plato præcipiam urbis arcem, Vestæ, Ioui, & Palladi consecrat? Intellige in diuinis tres oium fontes existere: Vestam quidem essendi fontē, Iouem uiuendi, Minervam intelligēdi. Atq; in his oibus auxilium à superioribus obseruandum. Vbi uero Plato cōmendat partitionem domiciliorum agrorumque in quinque milia & quadraginta, ostendit eiusmodi numerum cōmodissimas in se multasque deinceps distributiones partium continere. Quod quidē in & sequentibus paulatim aperietur, et uel medicis arithmetice potest esse perspicuum. Notabis ubi de cōmuni ciuium uita disserit præceptum de euangelica dilectione & charitate mirandū. Item patriam magis quam matrem esse colendam. Quod uero patriam inquit immortalem deum esse, uel de diuina terreni orbis anima, uel de numine patri & patrono, uel de cælesti patria dictum puta.

A. V. D. I. A. T.